

Passiva larm vid demenssjukdom

I den här skriften ges exempel på olika situationer där larm kan skapa trygghet och öka säkerheten för personer med demens och deras närstående. Vår förhoppning är att du som läsare ska få inspiration och kunskap om olika situationer där larm kan ha en avgörande betydelse.

Projektet Teknik och demens drivs i samarbete mellan Hjälpmedelsinstitutet, Alzheimerföreningen i Sverige och Demensförbundet och stöds med medel ur Allmänna arvsfonden.

Projektet genomförs
med stöd ur

Hjälpmedelsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning.

Hjälpmedelsinstitutet arbetar för full delaktighet och jämlikhet genom att medverka till bra och säkra hjälpmedel, en effektiv hjälpmedelsverksamhet och ett tillgängligt samhälle.

Hjälpmedelsinstitutets huvudmän är staten och Sveriges Kommuner och Landsting.

Hjälpmedelsinstitutet

Box 510, 162 15 Vällingby

Tfn 08-620 17 00

Fax 08-739 21 52

Texttfn 08-759 66 30

E-post registrator@hi.se

Webbplats www.hi.se

Best nr 08336

Passiva larm vid demenssjukdom

Hur Sven
slipper gå
vilse och
Stina sover
bättre om
nätterna

Hjälpmedelsinstitutet

Passiva larm vid demenssjukdom

Maj Sikström

© Hjälpmedelsinstitutet (HI), 2008

Författare: Maj Sikström, leg. arbetsterapeut och
hjälpmedelskonsulent, Hjälpmedelscentralen, Uddevalla

Foto: Inge Dahlenborg

Textbearbetning: Lena Udd, HI

Ansvarig projektledare: Ingela Månsson, HI

Ansvarig informatör: Ulla-Jane Saxberger, HI

Formgivning: Ordförrådet AB

1:a upplagan, 1:a tryckningen 3000 ex

Tryckeri: Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB

ISBN 978-91-85435-53-1 (tryck)

URN:NBN:se:hi-2008-08336 (pdf)

Best nr: 08336

Publikationen kan beställas på telefon 08-620 17 00 eller hämtas som ett pdf-dokument på HIs webbplats, www.hi.se/butik/pdf. Den kan också beställas i alternativa format från HI.

Hjälpmedelsinstitutet

Innehåll

Inledning	4
Demens, orientering och larm	5
Sex berättelser om oro	7
❖ <i>Matilda</i>	8
❖ <i>Gösta</i>	11
❖ <i>Bengt</i>	14
❖ <i>Erik</i>	18
❖ <i>Viola</i>	20
❖ <i>Sven</i>	22
Ett larm kan vara det som avgör	25
Exempel på passiva larm	27
Bra webbsidor	29

Förord

Utgångspunkten i projektet Teknik och demens har varit att ny teknik och kognitiva hjälpmedel kan ge stöd i det dagliga livet, öka självständigheten, tryggheten och säkerheten. I projektet har personer med demens och deras närstående fått möjlighet att pröva olika hjälpmedel och produkter.

Larm är ett område som har utvecklats och resulterat i många enkla och bra produkter.

Syftet med den här skriften är att ge exempel på olika situationer där larm kan skapa trygghet och öka säkerheten för personer med demens och deras närstående. Vår förhoppning är att du som läsare ska få inspiration och kunskap om olika situationer där larm kan ha en avgörande betydelse.

Stockholm, maj 2008

Hjälpmiddelsinstitutet

Ingela Månsson

Projektledare

Inledning

Antalet personer med demenssjukdom i Sverige har ökat för varje år och förväntas öka även i framtiden. Det är inte ovanligt att personer med demenssjukdom får svårt att orientera sig i närmiljön. Många ger sig iväg ut på egen hand och går vilse. Något som förstås är ett tungt ansvar för de närstående och en ständig källa till oro och stress.

Studien Passiva larm vid demenssjukdom har genomförts inom Hjälpmedelsinstitutets projekt Teknik och demens. Arbetsterapeuten och hjälpmedelskonsulenten Maj Sikström vid Hjälpmedelscentralen i Uddevalla har undersökt om förskrivning av passiva larm ökar möjligheten att på ett tryggt sätt ta hand om en person med demenssjukdom i hemmet.

Undersökningen har gjorts i Västra Götalandsregionen där passiva larm inte går att förskriva som hjälpmedel. Syftet har varit att finna så fungerande lösningar som möjligt och därmed också öka möjligheten att kunna värna om den personliga integriteten.

Demens, orientering och larm

Den vanligaste demenssjukdomen är Alzheimers sjukdom, som antas utgöra över 50 % av alla personer med demenssjukdom. Vaskulärt betingad demenssjukdom är den näst vanligaste, därefter kommer frontallobsdemenser.

Symptomen vid demenssjukdom är bland annat minnesproblem, koncentrationssvårigheter, svårigheter att hitta ord, nedsatt tidsuppfattning och orienteringsförmåga.

Det är inte ovanligt att personer med demens får svårt att orientera sig geografiskt. Den som har en demenssjukdom med dessa symptom kan inte lämnas ensam utomhus därför att det ständigt finns en risk att gå vilse. Det kan också vara så att man inte ens hittar i den egna bostaden. Man kan till och med förneka att man bor där och ge sig av på vandring för att komma ”hem”. Dessa vandringar leder ofta till att man inte hittar tillbaka. Ofta får

- Cirka 140 000 personer i Sverige lever med en demenssjukdom.
- Varje år insjuknar cirka 25 000 svenskar i en demenssjukdom.

närstående och bekanta ge sig ut för att leta och ibland leder det till att polis och hemvärn måste mobiliseras i eftersökning. I värsta fall hittas inte personen förrän han eller hon kommit till skada eller förolyckats.

För den som vårdar en person med demenssjukdom i hemmet blir det en ansträngande uppgift att ta ansvar för någon som plötsligt kan ge sig iväg hemifrån utan att ha förmåga att hitta tillbaka.

Larm som varnar

Med passiva larm menas larm som aktiveras utan att man behöver utföra en viljemässig handling, till skillnad från de mer vanliga aktiva larmen som utlöses när man medvetet trycker på en knapp.

Passiva larm kan till exempel vara en dörrvakt som monteras på dörren. När dörrbladet skiljs från karmen utlöses larmet och skickar en signal till en mottagare som den vårdande närstående har. På så sätt varnas de för att någon är på väg ut och hinner hindra detta i tid.

Andra typer av passiva larm är linjedetektorer som aktiveras av att någon passerar och därmed bryter en ljusstråle. Det kan även vara en rörelsedetektor som aktiveras när någon rör sig i det avsökta området, ett sänglarm eller en sensor som ligger under madrassen och som aktiveras om någon lämnar sängen och sedan inte kommer tillbaka inom en förutbestämd tid.

Sex berättelser om oro

I undersökningen om passiva larm deltog sex anhöriga till personer med diagnostiserad demenssjukdom. De har delat med sig av sina erfarenheter av hur användningen av passiva larm har inverkat på deras möjlighet att hålla uppsikt över en demenssjuk person med ”vandringsbeteende”.

Alla personer i berättelserna har fiktiva namn, och detaljer som skulle kunna göra det möjligt att identifiera dem är också borttagna eller ändrade.

❁ *Matilda*

❁ *Gösta*

❁ *Bengt*

❁ *Erik*

❁ *Viola*

❁ *Sven*

Matilda

Matilda var 72 år när hon flyttade in på ett demensboende i hemkommunen. Hon hade då haft uttalade minnesproblem i minst fem år, men även dessförinnan haft vissa svårigheter. Hon fick diagnosen Alzheimers sjukdom i samband med att hon akut, på grund av maken Bertils sjukdom och sjukhusvistelse, beviljades plats på ett demensboende. Innan dess hade makarna, några år efter att Bertil pensionerats, flyttat från en villa på landet till en marklägenhet på tre rum och kök.

Efter flytten till lägenheten skötte makarna de flesta hushållsuppgifterna tillsammans eftersom Matilda då hade börjat få svårt att klara även gamla invanda uppgifter utan stöd och vägledning. En del sysslor kunde hon göra på egen hand som att diska, skala potatis, pyssla med blommorna eller koka kaffe. Det gav Bertil möjlighet att sköta annat i lägenheten och han hade i de stunderna inte direkt uppsikt över Matilda.

Matilda blev emellanåt orolig, hon visste i sådana stunder inte var hon befann sig eller varför. Det var då hon gick ut utan att veta vart hon skulle. Ofta trodde hon att hon skulle gå ”hem”. Det hände flera gånger att Bertil upptäckte att Matilda gått ut utan att han visste var hon var.

Den första gången det hände var en eftermiddag på våren. Bertil hade suttit i vardagsrummet, läst tidningen och slumrat till en stund. När han vaknade gick han ut i köket där Matilda tidigare hållit på att torka middagsdisken. Där fanns hon inte och inte någon annanstans i lägenheten heller. Bertil vågade inte ge sig ut för att leta av rädsla över att inte vara där om Matilda skulle komma tillbaka. Han ringde i stället en dotter som bodde drygt en halvmil bort. Dottern och svärsonen satte sig direkt i bilen och började leta.

Efter en dryg timme hittades Matilda. Mycket osäker och förvirrad stod hon under en stor gran ungefär en kilometer från hemmet. Hon hade kapp på sig och en plastkasse i handen med ett par tofflor, några tomma plastpåsar och lite andra småsaker i. Hon ville inte gå med hem med en gång och hon visste inte riktigt varför hon var där, eller vart hon var på väg. Men när Matilda kom hem sa hon ändå nöjd: ”ja, då var vi hemma då”.

Nästa gång Matilda försvann var någon månad senare. Hon och Bertil hade flyttat till stugan som de i femtio års tid tillbringat varje sommar i. Matilda hade varit sysselsatt i köket när Bertil passat på att gå till vedboden. När han kom tillbaka och just upptäckte att Matilda var försvunnen, ringde telefonen. En bekant som har en sommarstuga en halv kilometer bort berättade att han hittat Matilda i skogen. Hon satt nu på verandan hos honom och drack kaffe.

Matilda

Matilda hittades som väl var välbehållen alla de gånger hon gav sig ut på egna vandringar. Men de anhöriga fick uppleva många oroliga timmar.

Reflektioner och lösningar

Bertil hade inte något larm som hjälpte honom att ha uppsikt över Matilda. Både han och barnen upplevde stor oro varje gång hon försvann.

En enkel dörrvakt på ytterdörren med en fickmottagare hade fått Bertil att koppla av och känna sig trygg även när han inte hade direkt uppsikt över Matilda. Fickmottagaren hade gett en signal när Matilda öppnade dörren och Bertil hade då kunnat undersöka vart hon var på väg och även kunnat hejda henne om hon var på väg att gå ut. Det hade gett båda lite mer frihet och ökat tryggheten.

Dörrlarmet hade också kunnat flyttas med till sommarstugan, och fickmottagaren hade gjort att Bertil även ute i vedboden kunnat få en signal om att han hade anledning att titta efter vad Matilda höll på med. För Bertil var det självklart att Matilda skulle bo kvar hemma hos honom, men han fick allt svårare att själv ta det ansvar det innebar. Rädslan att något skulle hända henne när hon gick iväg var stor. Ett larm på dörren hade hjälpt honom att hålla uppsikt över henne. Han upplevde det som mycket integritetskränkande när andra människor hittade Matilda och fick hjälpa henne hem.

Gösta

Gösta och hans hustru Anna bor tillsammans i en tvårumslägenhet på andra våningen i ett hyreshus som ligger centralt i ett kustnära mindre samhälle. Gösta har varit sjuk i många år och har sedan ett par år tillbaka fått diagnosen Alzheimers sjukdom kombinerad med vaskulär demens. Han blir ofta orolig och rastlös, han har även afasi och därmed svårt att kommunicera med omgivningen. Gösta har också svårt att hitta i närmiljön och behöver mycket hjälp med dagens sysslor. På dagarna är han tillsammans med Anna som har uppsikt över honom. Några dagar i veckan deltar han i en dagverksamhet i kommunen för att Anna ska få lite egen tid och sköta sådana sysslor som hon har svårt att göra när Gösta är hemma.

Det har vid flera tillfällen hänt att Gösta på natten blivit vilsen och orolig och då gått ut. För det mesta har Anna vaknat och kunnat få honom att stanna hemma, men vid flera tillfällen har han tagit sig ut utan att väcka henne. Gösta har varje gång hittats utan att ha kommit till någon fysisk skada. Annas oro har däremot blivit större för varje gång det hänt.

En decembarnatt hade de samtidigt gått och lagt sig på kvällen och Anna somnade efter en stund.

Men Gösta hade vaknat, gått upp och fortsatt ut. Anna, som vaknade strax efter klockan tolv, upptäckte att hans säng var tom och gick upp för att se vad han hade för sig. Han var inte kvar i lägenheten och hans jacka saknades i hallen. Hon förstod då att han åter var ute och vandrade. Anna larmade polisen med en gång. Efter ett par timmars letande hittade de Gösta välbehållen, en dryg kilometer från hemmet. Han hade på sig vinterjacka, skor och strumpor men inte några långbyxor. Trots att det var i december månad var det turligt nog några grader varmt ute.

Gösta frös när han hittades, men hade inte tagit någon allvarlig fysisk skada av sin nattliga och delvis lättklädda promenad. Ingen vet riktigt hur länge han varit ute. Anna, som känt det obehagligt och kränkande att Gösta gått omkring i samhället utan byxor på natten, fick allt svårare att koppla av på nätterna och sova lugnt.

Kommunens demenssköterska, som sedan flera år tillbaka haft kontakt med Gösta och Anna, förstod att någon form av larm var nödvändigt. Hon tog kontakt med distriktsarbetsterapeuten som såg till att ett dörrlarm monterades på lägenhetsdörren. Anna fick en bärbar trådlös mottagare placerad på sängbordet. Den piper när dörren öppnas och hon kan då gå upp och se till att Gösta återvänder in för att lägga sig i stället för att ge sig ut på en riskabel vandring.

Reflektioner och lösningar

Risken är stor, till och med sannolik, att Göstas nedsatta förmåga att orientera sig i tid och rum kommer att leda till att han fler gånger kommer att ge sig ut på natten.

Risken är också stor att han vid sådana tillfällen kan råka ut för en situation som kan leda till verklig skada för honom. Att ge sig ut i generande klädsel är också mycket kränkande för en person som alltid varit välklädd och prydlig.

För varje gång Gösta ger sig ut ökar också Annas oro. Risken att hon inte längre orkar ta ansvar för honom är överhängande om hon inte kan få välbehövlig nattvila. Gösta klarar själv att göra toalettbesök på natten. Oftast hittar han då tillbaka till sängen själv. En sängvakt nedanför sängen skulle därför väcka Anna i onödan vid sådana tillfällen. Ett dörrlarm väcker henne inte förrän han är på väg ut, och hon tycker att det räcker eftersom han inte är så snabb. Anna vet att hon hinner hejda honom i trapphuset innan han når fram till ytterdörren.

Bengt och Ingrid bor på en mindre ort. De har nyligen flyttat in i en stor och ljus lägenhet på tredje våningen i ett hyreshus. Bengt insjuknade i sin första hjärninfarkt för drygt åtta år sedan. Han var då drygt sextio år. Den infarkten ledde till en lång sjukhusvistelse med efterföljande rehabilitering. Han hade fått en högersidig motorisk svaghet och de anhöriga märkte dessutom en betydande personlighetsförändring. Sedan dess har Bengt haft flera infarkter av varierande storlek som successivt har försämrat hans tillstånd. Han har ett stort behov av sömn och sover långa stunder varje dag.

Bengt har vid flera tillfällen gått ut utan att de närstående har upptäckt det i tid. En av gångerna var vid en vistelse i familjens fritidsbostad i Dalarna för ett par år sedan. Bengt hade då sedan en tid tillbaka slutat köra bil på inrådan av sin läkare. För säkerhets skull hade Ingrid också sett till att plocka undan bilnycklarna. Men en morgon vaknade hon av att någon startade bilen som stod parkerad nedanför sovrumsfönstret. Ingen bilresa var planerad den morgonen och därför gick hon upp för att titta efter vad som hände.

Under besöken i Dalarna gick Bengt ibland ut kortare promenader på morgonen, något som han kla-

rade bra på egen hand. Han gick ofta samma runda och kom tillbaka efter en stund. Det hade han också gjort denna morgon. Men när han kom tillbaka och fick se sin bil kom idén att ta en biltur. Det visade sig att han hade en reservnyckel till bilen som ingen annan visste om. Ingrid hann dock ut innan han lyckats hitta någon lämplig växel och övertalade honom att komma in och äta frukost i stället.

Bengt vistas numera på ett avlastningsboende varannan vecka, måndag till fredag. Han trivs ganska bra med det men tycker ibland att det är lite tråkigt och saknar något att syssla med. Den avdelning han vistas på är försedd med kodlås: ett fyrsiffrigt tal ska knappas in för att dörren ska gå att öppna. Kodlåset lyckades Bengt själv passera vid en av sina vistelser på avdelningen och han hittades senare i källaren till ett hyreshus inte långt från hemmet. Att han lyckades knappa in rätt kod på dörrlåset var först en gåta. Men för Bengt, som tidigare arbetat med telefoneringsfrågor och som hanterat stora mängder telefonnummer i olika sammanhang, var det naturligt att slå in traktens riktnummer när han såg en sifferdisplay. Och det var just riktnumret man valt som kod, dörren öppnades och Bengt promenerade ut. Det är inte säkert att hans avsikt var att gå ut, men sifferknappandet ledde till impulsen att göra det.

Den senaste gången Bengt gav sig ut på egen hand blev det en ordentlig utflykt. Ingrid letade överallt, i huset, i källaren, i närområdet och så långt bort

som hon över huvud taget trodde att han skulle orka gå. Efter två timmars letande larmade hon polisen som snabbt kom igång med eftersökandet. Man letade längs älvens stränder, man sökte av skogsområden i närheten med helikopter. Man letade i alla källare i närheten och man tog så småningom kontakt med trafikbolaget som skickade ut signalement till alla bussar och tåg i närheten.

Klockan tre på eftermiddagen ringde en butiksföreståndare från en servicebutik i en närbelägen större stad. Flickorna som arbetade i butiken hade då en stund sett Bengt stå stilla och något underligt klädd utanför butiken. Han gav ett osäkert intryck och efter en stund gick de ut och frågade hur det stod till. Han ville då ha hjälp att ringa hem. Ingrid kunde hämta honom och polisen kunde avblåsa sina spaningar.

Det visade sig att Bengt hunnit långt på sin utflykt. När han hade gått ut på morgonen passerade han busshållplatsen där en buss stannat och låtit honom stiga ombord. Han var klädd i Ingrids damjacka och sina ”Foppatofflor”. Han hade inte mössa eller vantar, trots att det var januari och ganska kyligt. Bengt hade varken pengar eller telefon med sig, så hur han lyckades resa utan att betala är det inte någon som förstår. Men han hamnade så småningom i Göteborg och tillbringade troligen flera timmar på centralstationen där. Så småningom såg han en buss vars destination han kände igen. Han

gick ombord och hamnade i en stad som ligger två mil hemifrån. Efter att ha vandrat omkring där ett tag kom han så småningom till gathörnet utanför servicebutiken där de två uppmärksamma flickorna arbetade. Utflykten kunde avslutas och Bengt kom tillbaka hem, utmattad, hungrig och förvirrad.

Reflektioner och lösningar

Efter Bengts utflykt var det svårt för Ingrid att sova lugnt. Rädslan för att historien skulle återupprepas gjorde det svårt för henne att koppla av.

Ett dörrlarm har nu monterats på ytterdörren. Det känner av när dörrbladet skiljs från dörrkarmen och sänder en signal till den mottagare som Ingrid har i fickan eller liggande bredvid sängen på natten. Mottagaren piper och kommer att väcka henne om hon skulle sova när Bengt öppnar ytterdörren.

Dörrlarmet är trådlöst och Ingrid har en trådlös mottagare med cirka 75 meters räckvidd. Larmet är monterat med kardborreremsa för att enkelt kunna tas med till fritidsbostaden eller vid besök hos släktingar.

Erik och hans hustru Emma bor i en lägenhet på andra våningen i ett flerfamiljshus i en mindre ort. Erik har Alzheimers sjukdom. Han har afasi och behöver hjälp att klara flera av sina dagliga sysslor. Han har även svårt att hitta i bostaden. Deras lägenhet har en hall med fyra dörrar. En ytterdörr och bredvid den finns en dörr till badrum med toalett. Enligt Emma fungerar dagarna ändå ganska bra.

På natten när Erik går upp för toalettbesök har det däremot flera gånger hänt att han tar fel. I stället för att gå tillbaka till sovrummet hamnar han vid ytterdörren. När han väl kommer dit fortsätter han ut. Flera gånger har han varit ute på nattliga vandringar med enbart pyjamas på sig. Emma har sedan en tid en rörelsedetektor placerad vid ytterdörren. Den är placerad så att den känner av när någon närmar sig ytterdörren och det sänds då ett larm till en mottagare bredvid Emmas säng. Den är placerad så att den inte aktiveras när någon rör sig i övriga delen av hallen. Flera gånger har den väckt henne när Erik varit på väg ut, men inte alltid.

Emma sover djupt och vaknar inte alltid av den signal som mottagaren ger. Kuddvibrator kan hon inte tänka sig och hon tror heller inte att den kom-

mer att väcka henne. Emma har alltid sovit djupt när hon väl somnat och tidigare även haft svårt att vakna av väckarklockor. Hon har själv skaffat en kåpa som monterats över låsvredet på ytterdörren. Under en tid gjorde det att Erik inte kunde komma ut, men han har också flera gånger lyckats öppna kåpan och därefter dörren.

Den mottagare som Emma har vid sin säng är den på marknaden som har högst volym på larmsignalen. Det är därför svårt att finna larm med signal som hon kan lita på. Nu har hon själv hittat en lösning som hon kan känna sig trygg med. När Emma och Erik lägger sig låser hon sovrumsdörren och lägger nyckeln på en plats som inte Erik hittar. När han behöver gå upp på natten och inte kommer ut brukar han gå och väcka Emma. Hon tycker att det fungerar, hon sover ganska lugnt och Erik är inte längre ute och vandrar på nätterna.

Reflektioner och lösningar

Kanske hade det räckt att sätta upp ett neutralt draperi framför ytterdörren, så att Erik inte hade sett dörren. Men Emma som flera gånger varit med om att Erik vandrat ut på natten vågar inte lita på det. För att hon skall känna sig trygg behöver hon veta att han inte kan ta sig ut själv. Hon har börjat låsa sovrumsdörren på nätterna och eftersom det fungerar bra tycker hon inte att det för tillfället finns anledning att ändra på något.

Viola bor på bottenvåningen i ett tvåfamiljshus. På övervåningen i samma hus bor hennes son Lasse. Viola har sedan en längre tid tillbaka gångsvårigheter, hon går med rollator på dagen men just vid nattliga toalettbesök behöver hon hjälp med förflyttningen. Den hjälpen får hon av sonen. När hon känt behov av att gå upp på natten har hon ringt på en trådlös ringklocka, en vanlig dörrklocka, som hon haft bredvid sängen. När det ringt uppe hos Lasse har han gått ner och hjälpt henne till och från toaletten. Både Lasse och Viola har hittills tyckt att det fungerat bra. Men Viola som har en tilltagande glömska har flera gånger glömt att ringa på klockan när hon behöver hjälp nattetid.

En morgon när Lasse vaknade tyckte han att det var konstigt att Viola inte kallat på hjälp på hela natten. Han gick ner för att se hur det stod till. Det visade sig att hon gått upp på natten men glömt att ringa. Hon hade ramlat och brutit lårbenshalsen när hon försökt resa sig från toaletten. Lasse hittade henne liggande på badrumsgolvet. Ringklockan låg kvar på sängbordet. Huset är av äldre modell och byggt för att inte vara lyhört, ingen hade hört att hon ropade.

Efter operation och flera veckors rehabilitering var det dags för Viola att flytta hem igen. Innan hon fick komma hem monterades ett larm som inte var beroende av att hon själv måste komma ihåg att ringa. Det var också en förutsättning för att hon skulle kunna bo kvar i sin egen lägenhet. Det monterades en sängvakt med en rörelsedetektor under hennes säng. Den skickar utan fördröjning ett larm upp till Lasse så fort Viola sätter en fot i golvet. Då kan han gå ner och hjälpa henne.

Reflektioner och lösningar

Alternativet till en sängvakt hade varit att Viola haft ständig tillsyn på natten, troligen på ett särskilt boende. Att Lasse skulle kunna finnas mer till hands än han redan gör är orimligt då han har sitt arbete på dagarna. Viola är van att sova själv och vill fortsätta med det så länge det går. Med den sängvakt hon nu har klarar hon sig ännu en tid i sitt hem.

Sven och hustrun Stina bor i ett medelstort kustsamhälle. De bor i samhällets centrum i närheten av hamnen i ett eget hus. Sven insjuknade för cirka tio år sedan i multiinfarktdemens (MID). Det började med en hjärninfarkt som ledde till afasi och svaghet i höger hand. Symtomen gick snabbt nästan helt tillbaka men efter det kom glömskan successivt. Vid flera tillfällen vaknade Stina mitt i natten av att Sven satt på sängkanten och hade börjat klä på sig, troligen i tron att det var morgon och dags att gå upp. Hon fick då förklara för honom att det fortfarande var natt och att han kunde lägga sig igen och sova några timmar till. Det gjorde att hennes nattsömn blev oroligare, hon fick svårare att sova och vågade inte riktigt koppla av.

En morgon i november väcktes Stina vid sjutiden av att det ringde på dörren. Utanför stod Sven tillsammans med en flicka som, på väg till sitt arbete i hemsjukvården, hittat Sven utanför kommunhuset. Hon hade sett att han var lättklädd, med endast en tunn keps och sommarjacka trots att det var snö och vinterväder. Hon såg att han frös så hon gick och frågade hur det stod till. När han talade om att han var ute för att titta på ett jobb tyckte hon att det var en något konstigt vald tid för en sådan

syssla. Flickan förstod att han måste ha hjälp att komma hem.

Hur länge Sven varit ute innan han hittades eller var han hade varit är det inte någon som vet, men han var mycket frusen och förvirrad när han kom hem. Stina, som redan tidigare hade en orolig nattsömn på grund av oron över att Sven skulle vakna och gå upp, hade för en gångs skull tagit en insomningstablett för att få vila ordentligt. Hon hade inte hört att han gick ut. Att hon inte vaknat var hon sedan mycket ledsen för. Det gjorde också att hon efter det fick ännu svårare att sova.

Efter sin nattliga vandring blev Sven hostig och trött. I början av december kördes han in till sjukhus där det konstaterades att han hade både lunginflammation och urinvägsinflammation. Efter ett par veckors sjukhusvistelse och rehabilitering på sjukhem fick Sven komma hem. Det var både hans och Stinas önskan. Sven skulle i fortsättningen gå på dagverksamhet ett par dagar i veckan. Men deras dotter insåg att Stina behövde mer hjälp och tog reda på att det fanns sänglarm med rörelsedetektor. Ett sådant monterades under Svens säng. Så fort han satte fötterna i golvet registrerade rörelsedetektorn det och sände en signal till en mottagare hos Stina för att väcka henne. För att inte oroa Sven fick Stina, i stället för en mottagare med signal, en kuddvibrator som väckte henne genom att skaka under hennes kudde.

Sänglarmet har de nu haft i över två år. Stina och Sven kan fortfarande bo tillsammans i sitt hus vid havet. Vissa veckor är Sven nu på sjukhemmet på en avlastningsplats, men den mesta tiden får han bo hemma med sin Stina. Ibland blir hon väckt och får hjälpa honom tillbaka till sängen men däremellan kan hon nu sova lugnare. Sven, som fortfarande har språket och sin personlighet kvar, drar gärna en historia ibland och skrattar när någon vill roa honom med en skröna. Stina och Svens dotter är mycket bestämd i sin uppfattning att Stina utan sänglarmet inte orkat ha Sven kvar hemma ens för kortare perioder.

Reflektioner och lösningar

Att Stina hade svårt att orka med att ha uppsikt och ansvar för Sven var egentligen uppenbart även före hans nattliga utomhusvandring. Men det var den händelsen som blev signalen till att Stina var tvungen att få hjälp. I över två år har nu Stina blivit väckt av sängvakten när Sven är på väg upp. Just när han satt sig upp på sängkanten och ska börja klä på sig är han nyvaken och ganska lätt att få att lägga sig igen. Det är därför lämpligt att larmet är placerat just där.

Ett larm kan vara det som avgör

Det är många som har svårigheter just med att hålla uppsikt över en närstående med demenssjukdom eller demensliknande sjukdom. Den desorientering som ofta är orsak till att man ger sig ut på oönskad vandring kan börja tidigt i sjukdomen. Det kan därför bli många år som man lever med ständig oro över att en sjuk förälder eller livskamrat ska ge sig ut på vandring och råka illa ut.

Ett enkelt larm på dörren eller vid sängen gör att man direkt kan bli uppmärksam på att någon är på väg upp, eller ut på oönskade äventyr som kan sluta illa. Att ge sig ut i felaktiga eller alltför få kläder leder inte bara till att man riskerar att bli nedkyld. Risken är också stor att man hamnar i mycket kränkande situationer.

Att känna att man har möjlighet att hålla uppsikt över en person med demenssjukdom är en faktor som i många fall är avgörande för hur länge man som närstående orkar vårda den sjuke hemma.

De sex berättelserna om Matilda, Gösta, Bengt, Erik, Viola, Sven och deras närstående belyser hur situationen för anhörigvårdare kan se ut, hur den

i många fall ser ut, och hur den kan förändras om man får tillgång till passiva larm.

Det faktum att det idag är oklart vem som ansvarar för tillhandahållandet av passiva larm och att det inte finns anvisningar för förskrivning leder till att förskrivarna inte heller efterfrågar denna typ av larm. Endast i de fall där det har skett upprepade tillbud, antingen där personer gått ut och kommit till skada eller gått vilse, eller gått upp på natten och ramlat har man ställt frågan om det finns någon möjlighet att ändå förskriva larm ”utanför sortimentet”.

Om tillgången till passiva larm ökade skulle också kännedomen om dem öka hos förskrivare samt vård- och omsorgspersonal. Därmed skulle fler situationer kunna uppmärksammas och fler närstående får en tryggare tillvaro och kan få sova lugnare på nätterna.

Exempel på passiva larm

Några exempel på olika typer av trygghetslarm som går att använda för passiv aktivering. Varje användning av larm är unik, några viktiga frågeställningar vid varje förskrivning är till exempel vilken räckvidd sändaren bör ha, var mottagaren placeras bäst och om larret ska vara flyttbart.

Sensorer

Rörelsedetektor, sängvakt

Ger larm när något rör sig i avkänningsområdet.

Dörr och sängvakt

Ger larm när något rör sig i avsökningsområdet, eller monterad som dörrvakt, när dörrbladet skiljs från dörrkarmen.

Magnetkontakt

Ger larm när magnetkontakten bryts. Placeras på dörr och dörrkarm.

Linjedetektor

Ger larm när en linje bryts, när någon passerar.

Sänglarm

Ger automatiskt larm när någon lämnar sängen och inte återvänder inom förutbestämd tid.

Larmmatta

Ger larm när någon trampar på mattan.

Passagelarm, ledsaganrop

Ger larm när någon med personbricka passerar dörrsensor.

Mottagare

Personsökare

Räckvidd ca 1 000 meter. Larmar med signal eller vibration.

En-, två- eller flerkanaliga mottagare

Trådlösa mottagare. Räckvidd 50–300 meter.

Mottagare med reläutgång

För anslutning av trådlöst larm till trådbundet larmsystem.

Telelarm

Kopplar larmet vidare till telefon eller mobiltelefon. Fyra nummer kan lagras.

Bra webbsidor

Alzheimerföreningen i Sverige
www.alzheimerforeningen.se

Demensbutiken
www.demensbutiken.se

Demensförbundet
www.demensforbundet.se

Falck Igel AB
www.falckigel.se

Hjälpmedelsinstitutet
www.hi.se/teknikochdemens

Komikapp–Rehatek
www.komikapp.se

Zafe Care Systems AB
www.zafe.se